

ادله نقلی وجوب حجاب بر زن مسلمان

حجت الاسلام دکتر حسین بستان

یکم: «وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُرْنَ مِنْ أَبْصَرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ ...»^۱

«و به زنان با ایمان بگو چشم‌های خود را (از نگاه هوس‌آلود) فروگیرند و دامان خویش را حفظ کنند و زینت خود را-جز آن مقدار که نمایان است، آشکار ننمایند و (اطراف) روسری‌های خود را بر سینه خود افکنند (تا گردن و سینه با آن پوشانده شود)، و زینت خود را آشکار نسازند مگر برای شوهرانشان، یا پدرانشان، یا پسرانشان، یا پسران همسرانشان، یا برادرانشان، یا پسران برادرانشان، یا پسران خواهرانشان، یا زنان هم‌کیشانشان، یا بردگان‌شان [کنیزانشان]، یا افراد سفیه که تمایلی به زن ندارند، یا کودکانی که از امور جنسی مربوط به زنان آگاه نیستند و هنگام راه رفتن، پاهای خود را به زمین نزنند تا زینت پنهانی‌شان دانسته شود (و صدای خلخال که برپا دارند به گوش رسد) و همگی به سوی خدا بازگردید ای مؤمنان، تا رستگار شوید!»

دوم: برخی مفسران در شأن نزول آیه ۳۱ از سوره نور آورده‌اند که جابر بن عبدالله بنا به نقل مقاتل گفته است: اسماء دختر مرثد نخلستانی داشت. روزی زنان مدینه نزد وی رفته بودند، در حالتی که لباسی که روی لباس‌ها می‌پوشند و به آن ازار می‌گفتند، در تن نداشتند. از این‌رو، زینت پای آن‌ها؛ یعنی خلخال و نیز گردن و برآمدگی سینه آن‌ها کاملاً نمایان شده بود. اسماء به سخن آمد و گفت: این چه حرکت زشتی است که مرتکب شده و با این وضع در باغ من آمده‌اید. خبر به رسول خدا (ص) رسید و این آیه نازل شد.^۲ در دلالت آیه ۳۱ سوره نور بر وجوب پوشش، تفاوتی ندارد که زینت را به معنای زیبایی‌های بدن زن مانند مو، گردن و سینه بگیریم یا آن را عارضی مانند لباس و زیورآلات معنا کنیم؛ چون بنا بر معنای دوم نیز منظور، زینتی است که در محل خودش قرار گرفته است مثلاً انگشتری که در انگشت دست یا گوشواره‌ای که در گوش است، نه زینت جدا شده از محل خودش.

سوم: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّلزَّوْجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلْبَابِهِنَّ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا»^۳ «ای پیامبر! به همسران و دخترانت و زنان مؤمنان بگو: «جلباب‌ها اروسری‌های بلند خود را بر خویش فروافکنند، این کار برای اینکه شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند بهتر است (و اگر تاکنون خطا و کوتاهی از آنها سر زده، توبه کنند.) خداوند همواره آمرزنده رحیم است.» علمای لغت، برای جلباب معنای روشنی ارائه نداده‌اند و آن را عبا یا ملحفه یا مقنعه یا پیراهنی بلندتر از روسری و کوتاه‌تر از عبا معنا

۱. سوره نور، آیه ۳۱.

۲. سید حسین هاشمی، نقد سیاست جنایی جمهوری اسلامی ایران در برخورد با بدحجابی، مجله فقه، ش ۵۱ و ۵۲، ص ۲۵۷.

۳. سوره احزاب، آیه ۵۹.

کرده‌اند که زنان سر و سینه خود را با آن می‌پوشانند.^۴ در تفسیر ابن کثیر آمده است: امّ سلمه روایت کرده که زنان طایفه انصار جامه‌های پشمی سیاه به سر می‌کردند، و با همین وضع از کنار رسول خدا عبور می‌کردند، رسول اکرم در این مورد به آن‌ها اعتراض نکرد و همین دلیل، تقریر و امضای آن حضرت و تقریر او مانند قول او حجت است.^۵

چهارم: «وَلَا تَبْرَجْنَ تَبْرَجَ الْجَهْلِيَّةُ الْأُولَى»؛ «و همچون دوران جاهلیت نخستین (در میان مردم) ظاهر نشوید.» بدون شک این یک حکم عام است، و تکیه آیات بر زنان پیامبر (ص) به عنوان تاکید بیشتر است، درست مثل اینکه به شخص دانشمندی بگوییم تو که دانشمندی دروغ مگو، مفهومی این نیست که دروغ گفتن برای دیگران مجاز است، بلکه منظور این است که یک مرد عالم باید به صورت مؤکدتر و جدی‌تری از این کار پرهیز کند.^۶ به علاوه، آیه شصت سوره نور که زنان سالخورده را از تبرج منع کرده، به طریق اولی بر حرمت تبرج بر سایر زنان دلالت می‌کند.

پنجم: «تَبْرَجَ» از «برج» به معنای خودنمایی است، همان‌گونه که برج در میان ساختمان‌های دیگر جلوه خاصی دارد. جاهلیت اولی نشان دهنده ظهور جاهلیت اخری است که ما امروز شاهد آنیم. در حدیث نیز آمده است: «ستکون الجاهلیة الاخری»، "به زودی جاهلیت دیگری فرا می‌رسد." اگر در جاهلیت آن روز دختر را زنده به گور می‌کردند، امروز با سقط جنین، هم دختر را نابود می‌کنند، هم پسر را. اگر در جاهلیت آن روز قتل و آدم‌کشی وجود داشت، امروز در جنگ‌های بزرگ و جهانی کشتارهای میلیونی انجام می‌گیرد. در جاهلیت آن روز مدرسه نبود و جنایت انجام می‌گرفت، امروز با وجود هزاران دانشگاه، مهم‌ترین حقوق انسان‌ها پایمال می‌شود.^۷

ششم: برای تبرج زن چند معنا ذکر شده است: اظهار زیور و زینت، اظهار زینت برای جلب توجه مردان، خارج شدن از منزل با لباس‌های فاخر و جذاب یا لباس‌های رنگی و بدن‌نما، راه رفتن با ناز و افاده و محکم‌ن بستن روسری، به گونه‌ای که گردن‌بند و گوشواره نمایان شود.^۸ با در نظر گرفتن این معانی و با توجه به بخشی از حدیث جنود عقل و جهل که در آن، ستر و پوشش از جنود عقل و در مقابل، تبرج از جنود جهل به شمار آمده،^۹ به نظر می‌رسد معنای حقیقی تبرج، جلوه‌گری با هدف جلب توجه است.

۴. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۲۷۲؛ المرتضی الزبیدی، تاج العروس من جواهر القاموس، ج ۱، ص ۳۷۳ (مدخل «جلب»).

۵. محمد محمدی اشتهاردی، پوشش زن در اسلام، ص ۱۳.

۶. سوره احزاب، آیه ۳۳.

۷. ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱۷، ص ۲۹۰ و ۲۹۱.

۸. محسن قرآنی، تفسیر نور، ج ۹، ص ۳۶۰.

۹. ابن منظور، لسان العرب، ج ۲، ص ۲۱۲ (مدخل «برج»؛ الطبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۸، ص ۱۵۵؛ المازندرانی، شرح اصول الکافی، ج ۱، ص ۲۶۶.

۱۰. محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، ج ۱، ص ۲۲.

هفتم: «وَ الْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحاً فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ»^{۱۱} «و زنان از کار افتاده‌ای که امید به ازدواج ندارند گناهی بر آنها نیست که لباسهای (روئین) خود را بر زمین بگذارند به شرط اینکه در برابر مردم خود آرایی نکنند و اگر خود را بپوشانند برای آنها بهتر است. و خداوند شنوا و دانا است.» این آیه از این جهت بر وجوب پوشش دلالت می‌کند که اجازه برداشتن ثياب را که در روایات به عبا و روسری تفسیر شده، فقط به زنان سالخورده داده است که مفهوم آن این است که آشکار کردن مو و به طریق اولی دیگر قسمت‌های بدن برای سایر زنان جایز نیست.

هشتم: فضیل بن یسار می‌گوید: «از امام جعفر صادق (علیه السلام) پرسیدم: آیا ساعد زن، از زینت‌هایی است که خداوند اظهار آن را حرام کرده است؟ حضرت فرمود: آری، زیر روسری و زیر النگو نیز جزء زینت‌هاست.»^{۱۲} این روایت اولاً بر وجوب پوشاندن ساعدها به طور خاص دلالت می‌کند و ثانیاً با توجه به فهم راوی از معنای «لَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ» و تقریر و تایید فهم او از سوی امام (علیه السلام) بیانگر این مطلب است که وجوب پوشاندن بخش‌هایی از بدن زن که مصداق زینت در آیه قرار می‌گیرند، امری مسلم بوده است.

نهم: عبدالرحمن بن حجاج می‌گوید: «از امام کاظم (علیه السلام) پرسیدم: دختری که به بلوغ نرسیده، از چه زمانی موظف است موی سرش را از مردان نامحرم بپوشاند؟ فرمود: تا زمانی که نماز بر او حرام نشده [حرام شدن نماز، کنایه از ظهور عادت ماهانه به عنوان نشانه بلوغ است.]. لازم نیست موی خود را بپوشاند.»^{۱۳} این روایت نیز مانند روایت قبلی از باب مفهوم غایت، دلالت بر این می‌کند که دختران وقتی به سن بلوغ رسیدند، باید موی سر خود را در برابر مردان نامحرم بپوشانند.

دهم: مسعدة بن زیاد می‌گوید: «از امام صادق (علیه السلام) درباره زینتی که زن می‌تواند آشکار کند، سوال شد؛ فرمود: صورت و دست‌ها [تا مچ]»^{۱۴}

۱۱. سوره نور، آیه ۶۰.

۱۲. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۲۰۰-۲۰۱.

۱۳. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۲۲۸.

۱۴. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۲۰۲.